

Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Tehnica de imprimare textilă batik

Suport de curs

Chișinău
2019

Suport de curs aprobat și recomandat pentru editare de Consiliul Științific al Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice
Proces-verbal nr.4 din 11.12.2018

Redactor științific: Stăvilă Tudor, doctor habilitat în studiul artelor

Referenți:

Hubenco Teodora, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Facultatea de Arte Plastice, Decorative și Design

Savițkaia Felicia, Lector universitar, șef Secție de Tapiserie, Facultatea de Arte Plastice, Decorative și Design

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Ilieș Olga

Savițkaia-Baraghin, Iarîna.

Tehnica de imprimare textilă batik : Suport de curs / Savițkaia-Baraghin Iarîna, Ilieș Olga ; red. șt.: Stăvilă Tudor ; Min. Educației, Culturii și Cercet. al Rep. Moldova, Acad. de Muzică, Teatru și Arte Plastice, Fac. de Arte Plastice, Decorative și Design, Secția de Tapiserie. – Chișinău : S. n., 2019 (Tipogr. "Primex-Com"). – 50 p. : fig. color, tab.

Bibliogr.: p. 45-48 (46 tit.). – 8 ex.

ISBN 978-9975-3319-0-6.

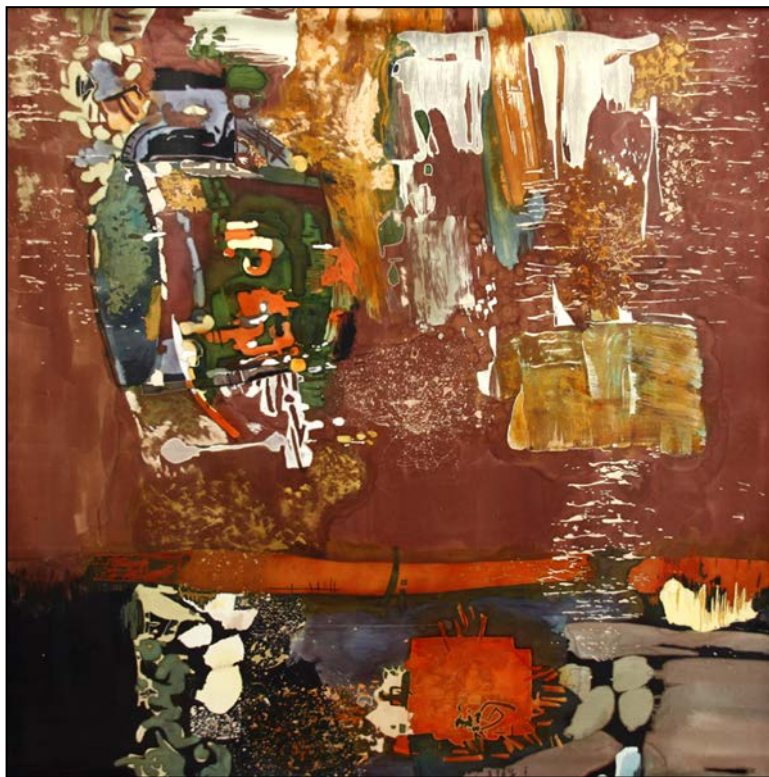
745.52.02(075.8)

S 29

Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice
Facultatea de Arte Plastice, Decorative și Design
Secția de Tapiserie

Tehnica de imprimare textilă batik

SUPPORT DE CURS

Autori: **Savițkaia-Baraghin Iarîna**, doctor în studiul artelor și
culturologie, conferențiar universitar
Ilieș Olga, lector universitar

Cuprins:

Preliminarii.....	3
Capitolul 1. Batikul în contextul artei universale	6
Capitolul 2. Materiale și ustensile folosite în tehnica batikului	26
Capitolul 3. Tehnici în batik	30
3.1. Batikul rece	30
a. Instrumentele folosite în tehnica batikului rece	30
b. Recomandări metodice pentru etapele de lucru în tehnica batikului rece.....	31
3.2. Batikul fierbinte (<i>cerat</i>)	36
a. Recomandări metodice pentru etapele de lucru în tehnica batikului fierbinte.....	36
3.3. Batik-tehnica liberă.....	39
a. Recomandări metodice pentru etapele de lucru în tehnica batik-tehnica liberă.....	39
Subiecte de problematizare	41
Teme-sarcini pentru lucrul practic:.....	41
Tema1. Tehnica batikului rece: <i>Fular cu motive vegetale</i>	41
Tema 2. Tehnica batikului fierbinte: <i>Fular cu motive zoomorfe</i>	42
Tema 3. Batik-tehnica liberă: <i>Basma Anotimpuri</i>	43
Concluzie.....	44
Bibliografie selectivă	45

Preliminarii

Limbajul tehnicilor de pictură pe țesătură ocupă un loc aparte în sistemul de învățământ artistic și educațional-artistic la specialitatea Tapiserie. Cu ajutorul lui, studenții își largesc orizontul de cunoștințe și însușesc prin limbajul tehnologic noi căi de exprimare artistică a propriilor idei.

Studentul trebuie să se orienteze bine în problemele ce țin de metodică creării lucrărilor artistice, să cunoască particularitățile diferitor materiale, istoria formării și evoluția baticului.

Importanța și actualitatea suportului de curs

Importanța suportului de curs *Tehnica de imprimare textilă batik* este determinată de valoarea artistico-practică a acestei tehnici, de popularitatea ei în mediul artistic și, ca urmare, de influența pe care o are asupra formării calităților plastice ale limbajului artistic contemporan, precum și de lipsa unor elaborări temeinice la acest capitol în studiul artelor de la noi.

În suportul de curs sunt expuse informații despre tehnica imprimeului artistic (batik), referințe necesare la materiale, recomandări în ceea ce privește procedeele de executare și pregătirea utilajului.

Scopul acestui suport de curs constă în realizarea unor repere de sinteză referitoare la evoluția tehnicii batikului și familiarizarea studenților cu metodele tehnologice aplicate la executarea lucrărilor în această tehnică, în elaborarea indicațiilor metodice pentru realizarea sarcinilor la tema *Tehnica batikului*.

Problema științifică soluționată: importanța și actualitatea cercetărilor rezidă în prezentarea practico-aplicativă a informațiilor la tema *Tehnica batikului* în calitate de gen original al imprimării textile.

Structura suportului de curs

În *Preliminarii* se prezintă scopul, problema științifică soluționată, raționalitatea abordării temei, activitatea practică, obiectivele generale, finalitățile cursului, metodele de transmitere a cunoștințelor și modalitățile de evaluare.

În primul capitol, *Batikul în contextul artei universale*, se realizează o succintă prezentare a evoluției tehnicii batikului.

În capitolul doi, *Materiale și ustensile folosite în tehnica batikului*, sunt descrise *materialele și ustensilele utilizate pentru realizarea lucrărilor în tehnica batikului*.

În capitolul trei, *Tehnici în batik*, se prezintă batikul rece, batikul fierbinte, batik-tehnica liberă. Este important faptul că fiecare tehnică conține *recomandări metodice pentru etapele de lucru*.

Compartimentul *Concluzie* prezintă o sinteză a obiectivelor de realizare a lucrărilor în tehnica batikului.

Bibliografia selectivă include titluri de publicații privind istoria și evoluția acestei tehnici, precum și publicații referitoare la metodica realizării lucrărilor în *tehnica batikului*.

Supportul de curs include reproduceri ale lucrărilor realizate în tehnica batikului.

Actualitatea suportului de curs constă în reflectarea succintă a evoluției tehnicii batikului și în elaborarea recomandărilor metodice eficiente pentru realizarea sarcinilor la disciplina *Tehnici textile*, care permite formarea la studenți a abilităților de bază în realizarea lucrărilor în această tehnică.

Raționalitatea temelor abordate

Abilitățile și cunoștințele obținute în procesul realizării sarcinilor de studii la unitatea de curs din planul de învățământ *Tehnici textile* formează măiestria profesională, dezvoltă individualitatea creatoare. Lucrul practic în tehnicile batikului vor permite formarea și dezvoltarea la studenți a abilităților practice.

Valoarea aplicativă rezultă din importanța și interesul pe care îl reprezintă lucrarea în calitate de suport didactic, teoretic și practic, în cadrul instituțiilor de învățământ artistic din Republica Moldova, la specialitățile Artele decorative aplicate, Design vestimentar, Grafică.

Activitatea practică

Este necesar să menționăm că asimilarea procedeelelor și posibilităților tehnicii imprimeului artistic batik contribuie nu doar la însușirea de către studenții a tehnicilor de lucru, ci și la realizarea unui șir de sarcini compoziționale, dezvoltându-și capacitățile creative.

Pentru o organizare eficientă a procesului de instruire, este necesar a-l interesa pe student. În acest scop, se recomandă să fie desfășurate mai multe activități didactice curriculare și extracurriculare, printre care menționăm:

- master-class;
- vizionarea și analiza sarcinilor îndeplinite;
- vizitarea muzeelor și expozițiilor;
- organizarea expozițiilor studențești ale lucrărilor de studiu.

Valorificarea potențialului acestor activități contribuie la extinderea cercului de interese, îmbunătățește calitatea lucrărilor realizate, educă dragostea pentru artă, ceea ce, în ultimă instanță, activează munca de creație a studenților.

Complexitatea și caracterul sarcinilor, timpul rezervat executării lor sunt determinate de planul de învățământ, profesorul având dreptul de a le modifica în limita sarcinilor didactice și a numărului de ore rezervate.

Obiective generale:

- sistematizarea procedeelor de realizare a lucrărilor în tehnica batik;

- perfecționarea măiestriei profesionale.

Obiectivele unității de învățare:

- să cunoască tehnicile imprimeului artistic batik;

- să sistematizeze consecutivitatea executării compoziției în tehnicile batikului;

- să argumenteze imaginea artistică creată;

- să identifice calitatea, mijloacele și capacitățile limbajului artistic;

- să dezvăluie natura batikului în calitate de fenomen multilateral și multifuncțional în arta decorativă;

- să poată crea o simbioză între idei, concepția artistică și transpunerea proiectului pe țesătură în tehnica imprimeului batik;

- să aplice strategii de muncă riguroasă și eficientă;

- să manifeste punctualitate și răspundere personală față de rezultat, în baza principiilor, normelor și valorilor eticii profesionale;

- să identifice oportunitățile de formare continuă și să valorifice eficient resursele și tehnicile de învățare pentru propria dezvoltare.

Finalitățile cursului:

- va analiza evoluția tehnicii imprimeului batik în contextul artelor plastice;

- va determina importanța tehnicilor de imprimare artistică în procesul de creare a imaginii plastice;

- va crea compoziții în tehnica imprimeului artistic batik.

Metode de transmitere a cunoștințelor:

- demonstrația;

- expunerea;

- discuția;

- explicația în grup și individual.

Metode activ-participative:

- lucrări practice;

- observarea;

- demonstrarea;

- experimentarea;

- exersarea; algoritmizarea.

Modalități de evaluare

În calitate de proces, evaluarea urmărește progresul studentului la nivel de formare a competențelor profesionale în domeniul artelor decorative aplicate. Activitatea studentului este analizată și evaluată individual sau colectiv, prin vizionări, sub formă de expoziție.

Capitolul 1. Batikul în contextul artei universale

Metoda imprimării pe un suport textil datează din cele mai vechi timpuri. Se presupune că această artă a apărut concomitent la mai multe popoare: în Egipt (la egipteni, se executau țesături în această tehnică încă din secolul I î.e.n.), în Grecia Antică, Bizanț, pe insula Java¹.

Țesăturile fine din bumbac, realizate în tehnica batikului în Orient, au apărut încă în Antichitate. Batikul era răspândit în Peru, Egipt, China, Japonia, pe insula Ceylon, în Iran, Armenia, Azerbaidjan², în India, Indonezia ș.a. Aceasta consta în prelucrarea suprafețelor cu o rezervă din ceară, spațiul liber al cărora se acoperea cu vopsea³. Cercetătorul R. Ghilman atribuie Chinei apariția tehnicii batikului, din motiv că aceasta este considerată patria mătăsii⁴. Acest autor menționează că într-un manuscris chinezesc din secolul al VIII-lea se vorbește despre tehnica batikului cu ceară aplicată cu pensula, mătasea fiind exportată în India și mai apoi în Japonia (în perioada dinastiilor Sui (581-618) și Tang (618-907))⁵. Japonia se afla sub influența Chinei, fapt despre care ne vorbesc paravanele din perioada Nara (646–794)⁶.

În secolul al VIII-lea, tehnica batikului a fost aplicată pe scară largă în Japonia (pentru această țară fiind caracteristică purtarea kimonourilor). Pictatul pe țesături cu utilizarea unui amestec de ceară, în Japonia, a fost adesea combinat cu alte tehnici de colorare – de exemplu, cu tehnica batikului în noduri, care permite crearea unor modele de imagini complexe (Figura 1.1).

Datorită calității sale, mătasea era la fel de apreciată ca și aurul și exportată din China în Japonia, Asia Centrală și de acolo, în Orientul Mijlociu și India. Acesta este motivul pentru care ruta comercială formată în timpul dinastiei Han (secolul I î.Hr.)⁷ a fost numită *Drumul Mătăsii*.

Drumul Mătăsii are o importanță considerabilă pentru întreaga omenire. Pe lângă dezvoltarea relațiilor economice, în această perioadă s-au pus bazele relațiilor interculturale. În legătură cu aceste contacte culturale,

¹ МУРОВИЧ, З. *Презентація '94*. Львів: Компания Гердан, 1994, р. 6.

² ДВОРКИНА, И. *Батик (горячий, холодный, узелковый)*. Москва: Радуга, 2000, р.32.

³ ГИЛЬМАН, Р. *Художественная роспись тканей*. Москва: Владос, 2003, р.6.

⁴ ГИЛЬМАН, Р. *Художественная роспись тканей*. Москва: Владос, 2003, р.5.

⁵ *Ibidem*, р.5.

⁶ СТОКУ, С. *Батик*. Москва: Ниола 21-й век, 2006, р.10.

⁷ ПОНДОПУЛО, Г. К. *Древний Китай, формирование культурной традиции*. Москва: ВГИК, 2006, р.23.

perioada 1989-1991 a fost declarată de către UNESCO *anii Drumului Mătăsii* ⁸.

Arta tehnicii batikului a câștigat o popularitate deosebită pe insula Java, unde specialiștii din această afacere au ajuns la înălțimi de îndemânare fără precedent. Yodjakarta, Solo, Cirebon, Pekalongan, Tegal, Taksimalaya, Indramayu, Garut, Lezam și Semarang – astfel de *nume* sonore poartă centrele mari de producție a batikului de pe insulă.

Îmbrăcămintea din țesături cu modele realizate în tehnica batik era purtată la început doar de aristocrați, care își dedicau timpul liber pictării țesăturilor. Treptat, în această muncă foarte migăloasă și complicată au început să fie incluși și servitorii.

Fig. 1.1 Batik pe mătase, Japonia, secolul 19.

Pe insula Java, modelele și tehnicile tradiționale de aplicare a batikului au fost transmise din generație în generație, iar în fiecare familie au fost numite în mod diferit; de exemplu, ceplokan (Figura 1.2, 1.3, 1.4) (cu

⁸ ИЕРУСАЛИМСКАЯ, А. *Кавказ на шелковом пути*. Санкт-Петербург: Издательство Государственного Эрмитажа, 1992, p.4.

modele repetate) sau kawung (Figura 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9) (cu elemente circulare).

În Java centrală, sunt folosite culori mai întunecate decât pe țărmul nordic al insulei, unde țesăturile sunt vopsite în prealabil pentru vânzare. Comercianții arabi și chinezi vizitau adesea nordul insulei Java. Într-o oarecare măsură, motivele tradiționale utilizate au suferit schimbări, pentru a mulțumi gusturile potențialilor cumpărători. În plus, este vizibilă influența Chinei, prin utilizarea culorilor aprinse – roz, galben și albastru –, în care sunt ilustrate o multitudine de păsări și flori.

Fig.1.2 *Batik ceplokan*

Fig.1.3 *Batik ceplokan*

Fig.1.4 *Batik ceplokan*

Fig.1.5 *Batik kawung*

Fig.1.6 *Batik kawung*

Fig.1.7 *Batik kawung*

Fig.1.8 *Batik kawung*

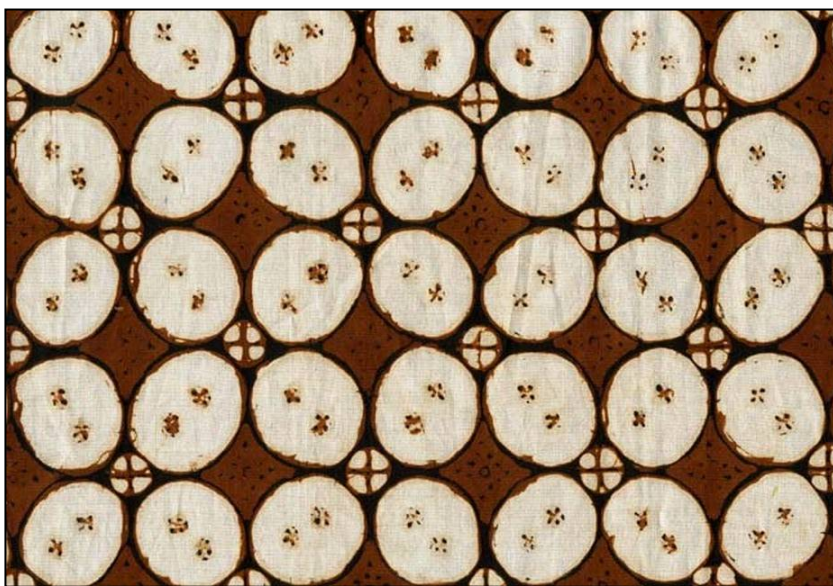

Fig.1.9 *Batik kawung*

Islamul interzice imaginea oamenilor și a animalelor, de aceea, atunci când batikul s-a răspândit pe insula Java, imaginile pe țesătură au devenit mai stilizate, iar între culori a început să prevaleze culoarea verde, care este considerată sacră în religia musulmană. În același timp, comercianții olandezi au preferat motivele europene, fiind atrași de flori, fluturi și păsări. În Europa, interesul pentru batik a fost stimulat de o carte despre istoria sa, scrisă de guvernatorul general al insulei Java, Thomas Raffles. În 1835, în orașul olandez Leiden a fost deschisă prima fabrică de batik. Ulterior, astfel de întreprinderi au apărut în Rotterdam, Apeldoorn, Helmond și Haarlem. Pentru a obține cel mai mare profit la cel mai mic cost, la reproducerea modelelor javaneze complexe, a fost dezvoltată o nouă tehnologie. Pentru a antrena muncitorii, olandezii nu s-au zgârcit să angajeze experți indonezieni. Revenind pe insula Java, acești experți, la rândul lor, au dezvoltat producția de batik. În acel moment, era aplicată ceara, folosind ștampile imprimare, ceea ce a determinat o producție mult mai ieftină și a permis să se obțină modele complexe. Pentru țesăturile cu un model repetat, ștampilele au fost ajustate una la cealaltă. După prăbușirea economiei mondiale, în anii '20 ai secolului XX, tehnica batikului, din producție industrială, a devenit din nou o meserie individuală. Adesea, produsele complicate și stilizate în tehnica batikului au influențat foarte mult stilul artiștilor moderni: Madame Pagon (Figura 1.10), Chris Lebo și Charles Rennie Mackintosh (Figura 1.11). La începutul secolului al XIX-lea, Miyazaki Yuzen și-a creat propriul stil, folosind atât șabloane, cât și vopsele cu o compoziție protectoare.

Fig. 1.10 Madame Pagon, *Umbrelă și rochie în tehnica batikului*

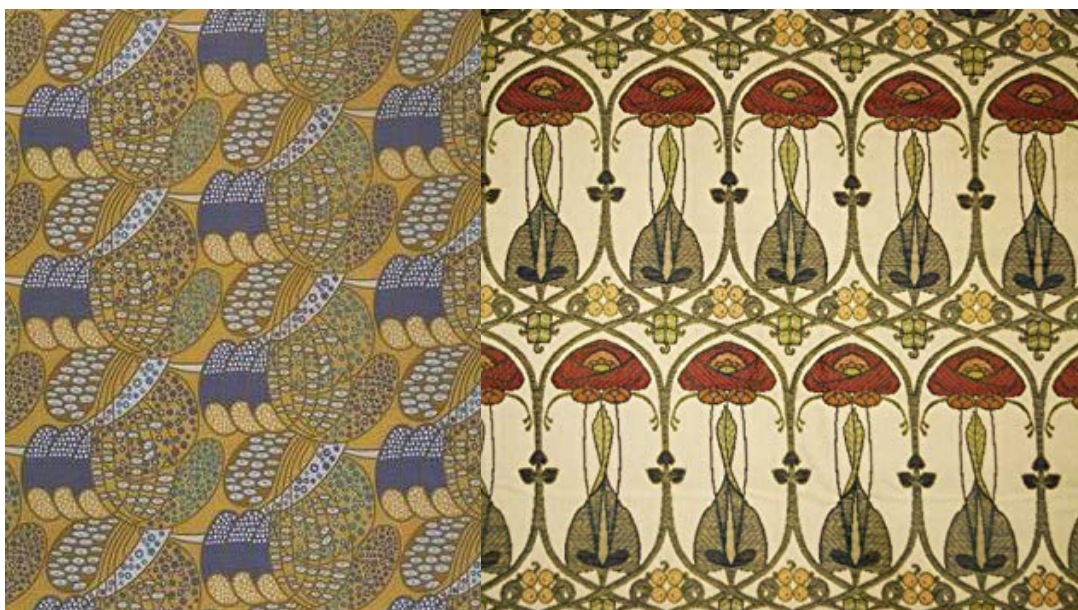

Fig. 1.11 Charles Rennie Mackintosh, *Motiv textil*

În evoluția batikului din Republica Moldova o influență considerabilă îl au instituțiile de învățământ pe care le-au absolvit pictorii care au practicat și practică tehnica batikului. Reprezentanți importanți ai plasticienilor, care au practicat batikul, pot fi considerați Iurie Baba (Figura 1.12, 1.13, 1.14, 1.15), Olga Drobaha, Vasilii Ivanciuk, Irina Șuh (Figura 1.16, 1.17.), Veaceslav Damir, Vasile Grama (Figura 1.18, 1.19, 1.20, 1.21.), Ala Uvarov (Figura 1.22, 1.23, 1.24), Florentin Leancă (Figura 1.25), Ludmila Constantinova, Victoria Pocutnaia, Enghelsina Șugjda, Ludmila Cornienco și Lidia Ceban-Boico, Reghina Efimenco, Ludmila Șevcenco (Figura 1.26), Dmitri Harin, Olga Ilieș, Elvira Cemortan-Voloșin, Felicia Savițkaia (Figura 1.27) ș.a. care în creația lor au dat dovadă de libertate maximă a virtuozității și o inepuizabilă imaginație de expresie.

Unul din cei mai reprezentativi artiști plastici din Republica Moldova din arta batik-ului este Alexandr Drobaha care ne bucură cu lucrările sale pătrunse de o *excepțională finețe cromatică, cu o succesiune de elemente grafice (punctul și linia) care imprimă armonie și dinamică deosebită lucrării*, - scrie cercetătoarea N. Procop.

O contribuție importantă în aspectul evolutiv al dezvoltării batik-ului sunt expozițiile și manifestările culturale, la care au loc anual prezentări și concursuri de modă, organizate la nivel național și internațional. Toate aceste evenimente de prezentare a lucrărilor de artă constituie un factor esențial în susținerea și evoluția artistică a batik-ului.

Cercetătoarea E. Brigalda-Barbas menționează că *tendința pictorilor de a înfățișa multilateral realitatea, de a imprima un caracter social operelor, de a utiliza un limbaj artistic emoționant a dus la erodarea*

*hotarelor între genuri*⁹. În ceea ce privește tehnica execuției, în orice gen al artelor putem atesta interferențe interdisciplinare. Cercetătorii din domeniu au stabilit asemănări între tehnica batikului și alte domenii artistice. De exemplu, batikul în tehnica liberă este comparat cu pictura în acuarelă sau cu xilogravura, aceasta din urmă stând la originea realizării batikului în China și Japonia¹⁰.

Fig. 1.12 Iurie Baba, *Peisaj*, batic, 90x70, 1992

⁹ BRIGALDA-BARBAS, E. *Evoluția picturii de gen din Republica Moldova*. Chișinău: Știința, 2002, p.13.

¹⁰ PROCOP, N. *Baticul – interferențe de tradiții*. În: *Limba Română*. Chișinău: 2012, nr 3-4(201-202), p.215.

Fig. 1.13 Iurie Baba, *Craciunul*, batic, mătase, 90x90, 1994

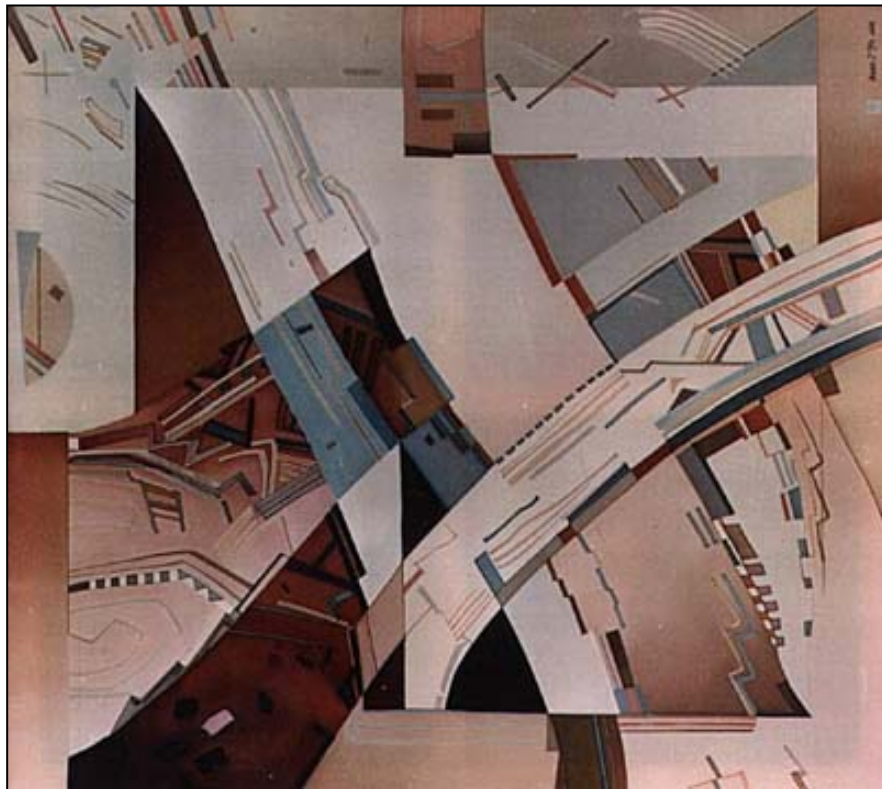

Fig. 1.14 Iurie Baba, *Peisaj metafizic*, batic, mătase, 90x110, 1994

Fig. 1.15 Iurie Baba, *August, Struer*, batic, mătase, 80x90, 1999

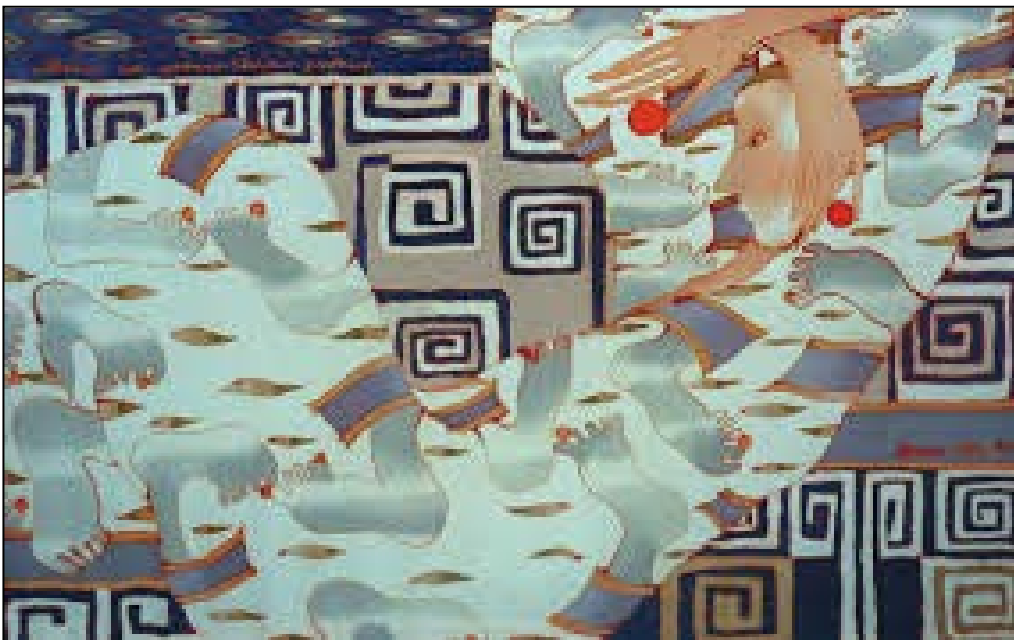

Fig. 1.16 Irina Şuh. *Gânduri pe canapeaua roşie-neagră*, batik, mătase, 69 × 112, 2009

Fig. 1.17 Irina Șuh. *Natură moartă cu pere*, batik, mătase, 56 × 72, 2012

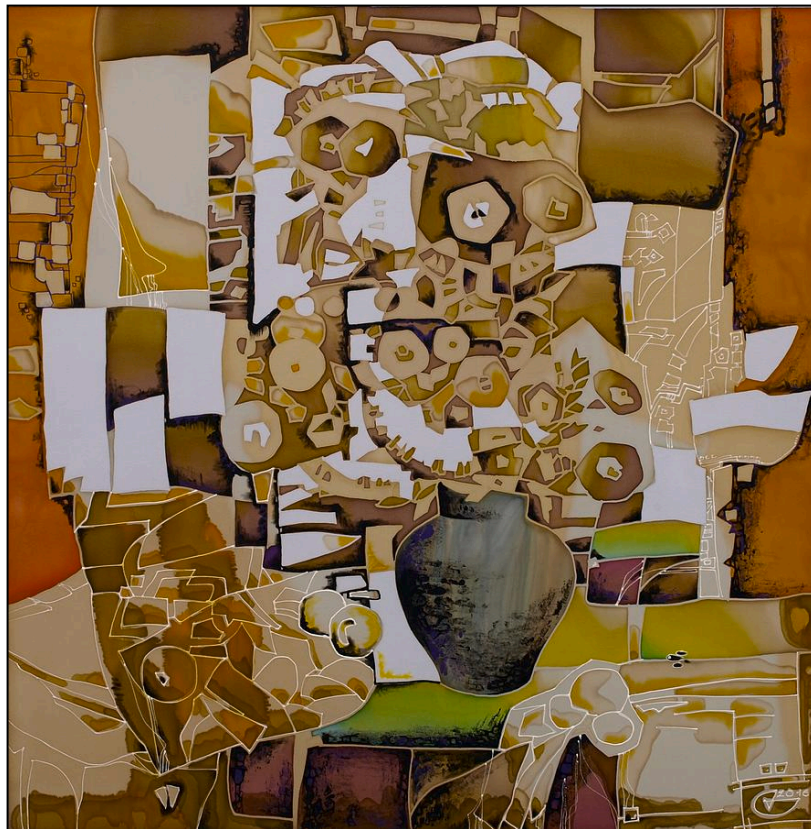

Fig. 1.18 Vasile Grama, *Începutul*, batik, mătase

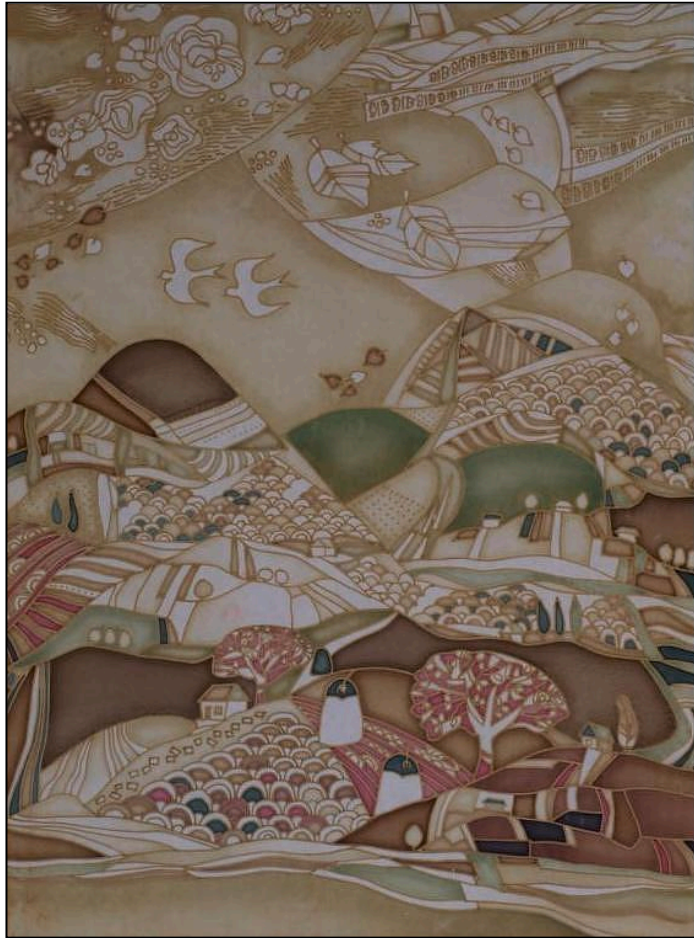

Fig. 1.19 Vasile Grama, *Motiv de toamnă*, batik, mătase

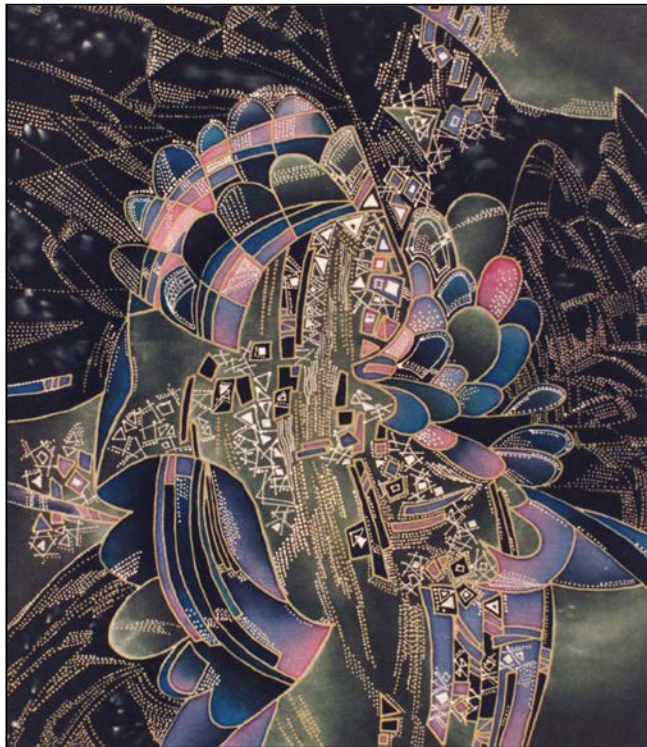

Fig. 1.20 Vasile Grama, *Nocturnă*, batik, 70x60, 1998

Fig. 1.21 Vasile Grama, *Nemărginire*, batik, 90x90, 2014

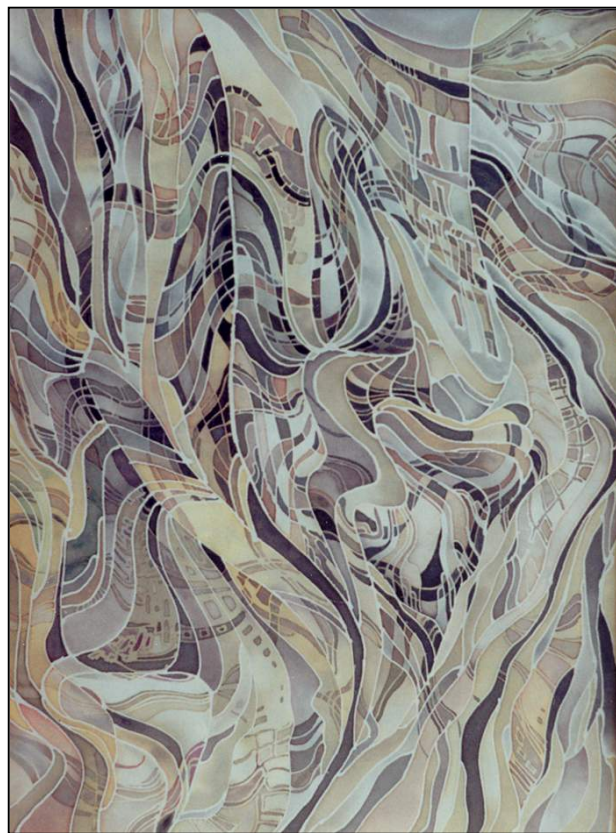

Fig. 1.22 Ala Uvarov, *Vise argintii*, batik, 60x45, 1999

Fig. 1.23 Ala Uvarov, *Sclipiri de iarna*, batik, 94x81, 2009

Fig. 1.24 Ala Uvarov, *Amintiri*,
batik, 93x62, 2005

Fig. 1.25 Florentin Leancă, *Covor*, imprimeu, mătase, 85×90, 2012

Fig. 1.26 Ludmila Șevcenco, *Ghimpi*. batik, mătase, 120 x 90, 2009

Fig. 1.27 Felicia Savițkaia, *Amurg*, imprimeu, bumbac, 75 × 90, 2013

Arta batikului se dezvoltă și se promovează în prezent la secția Tapiserie din cadrul Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice, unde se studiază tehnicile tradiționale ale batikului, iar lucrările studenților constituie exemple elocvente ale tehnicii batik (Figura 1.28 până la Figura 1.33).

Fig. 1.28 Lucrare de curs.

Fig. 1.29 Lucrare de curs.

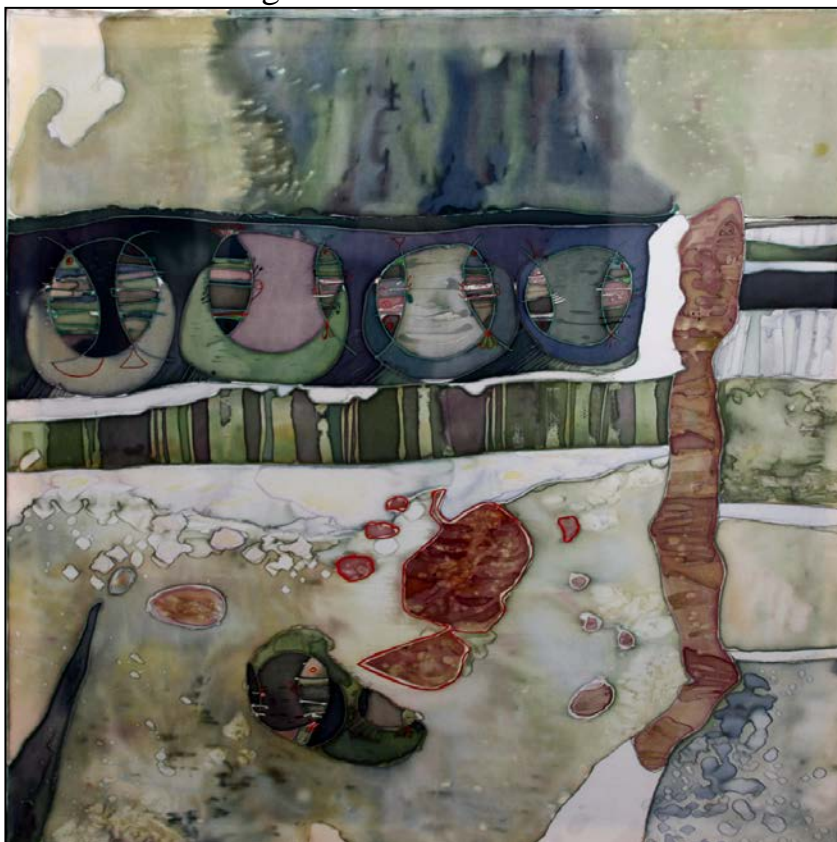

Fig. 1.30 Rașchitor Tatiana, Lucrare de licență, 2007. Conducător artistic Damir Veaceslav.

Fig. 1.31 Lucrare de curs.

Fig. 1.32 Iampoliskaia Natalia, Lucrare de licență, 2006, Conducător artistic Savițkaia Felicia.

Fig. 1.33 Lucrare de curs.

Capitolul 2. Materiale și ustensile folosite în tehnica batikului

1. Țesătura

În acest tip de artă decorativă aplicată, elementul principal este țesătura. Cea mai potrivită țesătură pentru batik este mătasea naturală (crepdeșin, șifon, gaz șifon, crep Georgette, crep șifon, mătase), însă poate fi folosită și țesătura de bumbac (batist, capse, poplin subțire).

2. Vopseaua

Unele vopsele pentru batik sunt diluate numai cu alcool, altele pot fi diluate cu apă. Ele diferă prin metodele de fixare pe țesătură – călcare, cu folosirea aerului cald sau cu fixarea prin aburi –, fiecare având atât avantaje, cât și dezavantaje. Cu toate acestea, experții dau preferință incontestabilă vopselelor de înaltă calitate, produse de companiile „Lefrans & Bourgeois”, „Maimeri idea”, „Marabu”, care pot fi fixate pe țesătură atât cu ajutorul fierului de călcat, cât și al metodei de folosire a vopselei cu abur, în funcție de vopselele alese.

Coloranții din setul de pictură pentru țesături „Batik” (firma „Gamma”) sunt foarte rentabili în aplicare, însă pot fi fixați pe stofă doar cu ajutorul aburilor. Ei sunt, cu siguranță, inferiori coloranților celorlalți producători, însă pentru începători sunt o opțiune bună, după cost și calitate.

3. Soluția pentru trasarea desenului pe țesătură

Soluția pentru trasarea conturului desenului propus poate fi achiziționată la fiecare companie producătoare de vopsele textile. De regulă, compoziția soluției pentru trasare pe țesătură are o culoare transparentă, însă producătorii propun adesea și alte nuanțe.

4. Cadrul pentru batik

Există rame profesionale speciale pentru tehnica batik, cu piulițe, ceea ce face posibilă ajustarea lor la orice dimensiuni sau rame (șasiuri) cu dimensiuni exacte.

5. Paletă și pipetă

Paleta trebuie să fie albă, cu caneluri. Pipeta facilitează colectarea vopselei din sticle și amestecarea acesteia.

6. Tuburile din sticlă

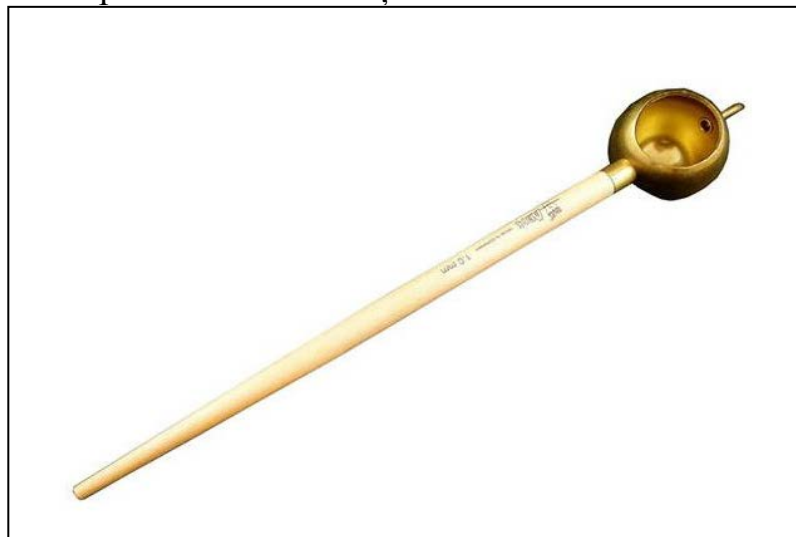
Acestea sunt folosite pentru a transfera, desena linia imaginii propuse. Tuburile din sticlă pot fi achiziționate într-un magazin specializat sau pot fi găsite într-un set de culori prevăzută pentru tehnica batik.

7. Tuburile din metal (chanting)

Chanting („tjanting”) este o unealtă folosită în tehnica batik fierbinte. Aceasta vine din Indonezia, ca și pictura pe țesătură. Funcția sa este de a aplica ceara topită pe țesătura propusă.

Este un vas de cupru cu pereți subțiri, atașat la un mâner din lemn. În funcție de grosimea liniei, care este necesară pentru desen, va fi ales și instrumentul potrivit pentru aceste cerințe.

8. Uscătorul de păr

Uscătorul de păr accelerează procesul de uscare a vopselelor. De asemenea, contribuie la crearea efectelor picturale în tehnica batikului rece și în tehnica liberă.

9. Pensulele

Pentru pictura cu ceară se vor folosi pensule profesionale, cum ar fi cele de veveriță, nevăstuică și artificiale:

- pensulă – număr internațional 11;
- pensulă – număr internațional 5;
- pensulă din poliamidă – numărul internațional 4.

10. Hârtia de calc

Hârtia de calc este utilizată atât pentru transpunerea schiței la dimensiunea reală a batikului propus, cât și la împachetarea lucrării finalizate, atunci când se fixează vopselele pe abur.

11. Sarea

Sarea este presărată pe zone vopsite și încă umede. Dispunând de proprietatea de absorbție, sarea dizolvă colorantul de pe țesătură, creând, în felul acesta, efecte artistice irepetabile.

12. Fierul de călcat

Cu ajutorul fierului de călcat se vor fixa coloranții de pe țesătură sau se va îndepărta ceara de pe țesătură în tehnica batikului fierbinte.

13. Ceara

În stare pură, parafina este prea dură, iar ceara de albine este prea elastică. Se va folosi amestecul de 60% ceară de albine cu 40% parafină.

Pentru a modifica efectul de crăpături, cele două concentrații pot fi modificate.

O altă ceară este ceara de soia, în urma aplicării căreia crăpăturile se obțin destul de dificil. Totuși, avantajul acesteia constă în faptul că ea este mai ușor de eliminat de pe țesătură.

14. Reșou electric cu control termostatic

Reșoul electric cu control termostatic va permite ca ceara să se încălzească la o anumită temperatură și să se mențină la același nivel, topindu-se într-un vas de sticlă amplasat într-o baie de apă.

Capitolul 3. Tehnici în batik

În calitate de tehnică a artei decorative cunoscută încă în Antichitate, batikul are o istorie bogată. Pe parcursul evoluției sale, au fost preluate tehnici noi, pe care meșteșugarii au știut să le utilizeze și să le perfecționeze, în vederea obținerii diverselor efecte tehnologice. Cu toate că batikul a existat în diferite țări, acesta se deosebea prin tehnologia aplicării pe țesătură. Tehnicile batikului pot fi clasificate în felul următor:

- *batikul rece*;
- *batikul fierbinte (cerat)*;
- *batik-tehnica liberă*.

3.1. Batikul rece

Tehnica batikului rece prevede utilizarea unei soluții de rezervare, componentele principale ale căreia sunt cleiul de gumă, parafina și benzina. După ce rezerva este pregătită, se conturează cu ea desenul compoziției. Conturul poate fi transparent sau colorat. Acest contur nu permite trecerea culorii prin ea, protejând astfel restul suprafeței țesăturii. Această tehnică permite realizarea liniilor grafice, obținute cu ajutorul rezervei și a tjantingului – instrument apărut încă în secolul al XVII-lea¹¹.

Tehnica batikului rece necesită aplicarea vopselelor într-un singur strat.

a. *Instrumentele folosite în tehnica batikului rece*

✓ *Tub de sticlă (Tjantingul)*

Tjantingul este un mic tub cu rezervor, din care curge rezerva rece, permițând trasarea liniei conturului. Acesta este instrumentul principal pentru lucrul realizat în tehnica batikului rece. În timpul lucrului, tubul trebuie să fie ușor înclinat și fixat bine pe țesătură. Tubul de sticlă va avea vârful cu un unghi de înclinație de 30 de grade.

✓ *Pensule*

Pentru a lucra cu coloranții, va fi nevoie de pensule de diferite dimensiuni și diametre. Pensulele cu un diametru mai mic sunt folosite pentru prelucrarea detaliilor, cele cu un diametru mai mare sunt potrivite pentru aplicarea culorilor primare, fondaluri.

✓ *Recipient pentru coloranți și apă (paletă)*

Rolul de recipient pentru amestecul culorilor, în această tehnică, așa-numita paletă, îl va juca recipientul pentru prepararea cubulețelor de gheață din frigider. Tot așa, se va adapta și următorul recipient pentru apă, de care

¹¹ СИНЕГЛАЗОВА, М. *Расширем ткань сами*. Москва: Профиздат, 2001, p.7.

va fi nevoie în timpul lucrului; acest rol îl vor îndeplini două borcane de sticlă transparente, unul pentru îndepărtarea colorantului de pe pensulă și altul pentru diluarea acestuia.

✓ *Coloranți*

Setul obligatoriu de coloranți pentru această tehnică va fi alcătuit din următoarele culori: roșu, galben, albastru, negru. Se va acorda atenție proprietăților colorantului – unele tipuri sunt cu o fixare pe țesătură pe bază de aburi, altele sunt potrivite pentru o fixare cu ajutorul unui fier de călcat, însă, cu certitudine, ambele tipuri trebuie să conțină specificația pentru ce tip de țesătură sunt destinate.

✓ *Soluția de rezervă pentru trasarea desenului*

În cazul tehnicii batikului rece, soluția de rezervă este lichidă, atunci când este pregătită pe bază de benzină, și groasă, dacă are o componentă din cauciuc; transparentă, cu o absorbție totală în țesătură. Acest lucru este foarte convenabil, deoarece nu este nevoie să o înlăture de pe țesătură după finalizarea lucrării.

Soluția *de rezervă* pentru trasarea conturului pe țesătură poate fi pregătită după următoarea rețetă:

- clei de gumă – 100 g
- benzină – 100 mg
- parafină – 20 g
- sacâz – 2 g

✓ *Țesătura*

Pentru batikul rece, sunt potrivite orice țesături subțiri și dense, însă de preferință sunt cele de mătase – crep Georgette, crep chiffon, șifon, mătase artificială.

8. *Ramă*

Există rame profesionale speciale pentru tehnica batik, cu piulițe, ceea ce face posibilă ajustarea lor la orice dimensiuni, sau rame (șasiuri) cu dimensiuni exacte.

b. *Recomandări metodice pentru etapele de lucru în tehnica batikului rece*

Etapa 1.

Se va transpune pe hârtie de calc schița cu imaginea dorită la dimensiunea corespunzătoare țesăturii pregătite pentru pictură. Hârtia de calc cu imaginea desenului urmează să fie amplasată pe partea inversă a țesăturii întinse pe ancadrament. Este nevoie ca imaginea desenului să fie vizibilă, pentru a nu produce disconfort în timpul trasării lui pe țesătură.

Etapa 2.

Se va fixa țesătura pe ancadramentul propus, șasiu sau rama profesională. Modalitățile de întindere a țesăturii pe ancadramentele de fixare sunt diferite:

- rama profesională-țesătura se va fixa de la elementul metalic de reglare a dimensiunii viitoareii lucrări spre partea opusă;
- șasiu – se va fixa mai întâi o latură a țesăturii, apoi următoarea latură a țesăturii se va fixa cu ajutorul unor scoabe.

Etapa 3.

Se va fixa hârtia de calc cu imaginea desenului pe partea inversă a țesăturii întinse cu ajutorul acelor cu gămălie, utilizate în croitorie.

Etapa 4.

Tubul de sticlă utilizat în procesul trasării desenului pe țesătură trebuie pregătit înainte de lucru. Pentru aceasta, se va utiliza flacăra unei lumânări; ținând năsul tubului deasupra flăcării, sticla se va topi și năsul se va îngusta, în așa mod se va obține un diametru mic al năsului, pentru a trasa pe țesătură o linie subțire și fină. Năsul tubului de sticlă se va șlefui ușor pe o bucată de hârtie abrazivă cu granulația 0, pentru o alunecare mai bună pe țesătură.

Etapa 5.

În tubul de sticlă se va colecta o cantitate suficientă de soluție de rezervă și se vor trasa toate liniile de-a lungul conturului. Procesul este migălos și cronofag. Soluția de rezervă aplicată este slab vizibilă și este foarte ușor a o atinge cu mâna, de aceea se recomandă trasarea desenului de la o margine a țesăturii. Tubul de sticlă trebuie să fie purtat lent și uniform, fără a fi presat pe țesătură. După finalizarea trasării desenului pe țesătură, este nevoie ca tubul de sticlă să fie spălat cu benzină.

Etapa 6.

După finalizarea trasării desenului cu soluția de rezervă, hârtia de calc se înlătură, lăsând să se usuce definitiv soluția de rezervă.

Etapa 7.

Coloranții concentrați se vor dilua cu apă, pregătind nuanțele dorite pentru lucrare pe paletă. Suprafața fiecărui element al desenului trasat cu soluția de rezervă se va acoperi atent cu nuanța dorită. În timpul pictării țesăturii, apa se va schimba cât mai des. De regulă, mai întâi sunt pictate formele mici din compoziție, fondalurile rămânând să fie pictate la sfârșit. Efectele cromatice pot fi create utilizând uscătorul de păr, în timpul aplicării coloranților pe țesătură.

Etapa 8.

După finalizarea lucrării, țesătura se va scoate atent de pe ancadrament și se vor fixa coloranții pe țesătură. În funcție de recomandările producătorilor de coloranți, acest proces se va realiza cu ajutorul fierului de călcat sau cu ajutorul aparatului de prelucrare pe bază de aburi.

Etapa 9.

După fixarea coloranților pe țesătură, se va înlătura surplusul de colorant.

Țesătura imprimată se spală în apă curgătoare și se calcă pe umed, la temperatura maximă a fierului de calcat.

Etapa 10.

În cazul produsului vestimentar, marginile țesăturii se vor prelucra.

3.2. Batikul fierbinte (*cerat*)

Compoziția de rezervare în tehnica batikului fierbinte este ceara topită pentru realizarea fie a conturului, fie a petelor de culoare.

Sensul tehnicii batikului fierbinte (*cerat*) constă în depunerea treptată a cerii topite pe materialul textil conform desenului.

Ceara a început să fie utilizată pentru vopsirea textilelor încă de la începutul secolului al III-lea, în Egipt, urmând ca această tehnică să se răspândească ulterior și în China, în timpul dinastiei Tang.

La etapa actuală, ca rezervă, se folosește parafina.

a. Recomandări metodice pentru etapele de lucru în tehnica batikului fierbinte

Etapa 1.

Țesătura se va spăla, pentru a fi eliminată orice formă de murdărie, grăsimi sau amprente.

Etapa 2.

Țesătura se va fixa pe ramă. Desenul se va aplica cu ajutorul creionului profesional pentru batik.

Etapa 3.

Pe reșoul electric, în baie cu apă, se va topi ceara, menținându-i o temperatură constantă, reducând, totodată, și riscul de incendiu.

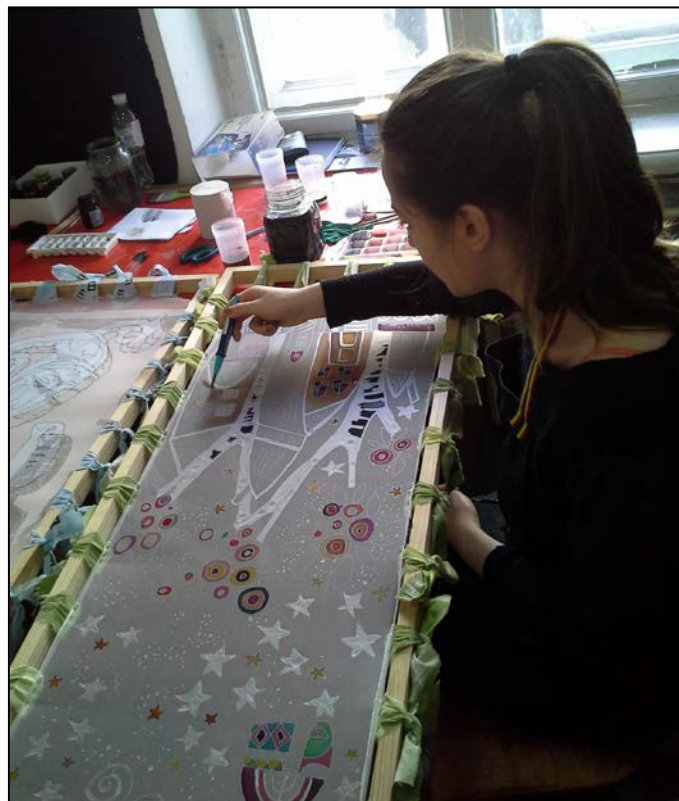
Etapa 4.

Cu ajutorul instrumentului pentru *chanting* sau al pensulei, ori cu alt instrument, se va aplica ceara fierbinte pe țesătură, conform desenului de pe hârtia de calc. Aplicarea cerii va fi ca un proces de mascare, în loc de colorare. Instrumentul folosit la aplicarea cerii se va lăsa în vasul cu ceară de pe reșoul electric până când acesta din nou va fi fierbinte.

Etapa 5.

Ceara trebuie să penetreze țesătura. Dacă aceasta se albește și rămâne la suprafața materialului, ea nu va îndeplini rolul său de mascare a vopselei. Se va mări temperatura de topire a cerii și se va aplica din nou pe țesătură.

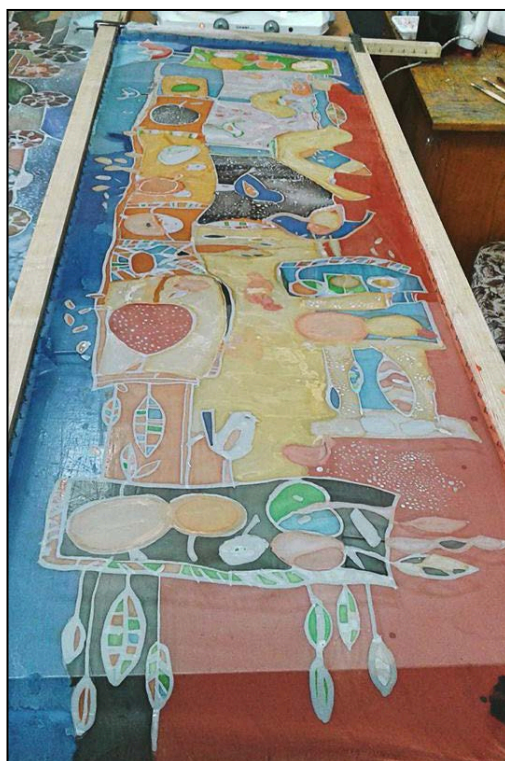

Etapa 6.

După aplicarea cerii, se va purcede la pictarea țesăturii. Se va repeta procedura de aplicare a cerii de fiecare dată când se va dori să se obțină o altă nuanță.

Etapa 7.

După răcirea cerii, se poate aplica următoarea culoare. Dacă, de exemplu, prima culoare este galben, la a doua vopsire, cu roșu palid, va rezulta obținerea unei culori portocalii în zonele în care nu s-a aplicat ceara. Dacă cea de-a treia vopsire este în albastru, culoarea portocalie neceruită se va transforma în culoarea maro. Etapele se vor repeta până când desenul dorit este complet.

Etapa 8.

Tehnica fierbinte permite obținerea numeroaselor efecte, unul dintre ele fiind *craquelure* (crăpătură)¹². Țesătura pictată și acoperită totalmente cu ceară se împătorește în așa mod, ca să se obțină o varietate de fisuri pe suprafața ceroasă, apoi materialul este din nou întins pe cadru, iar fisurile formate sunt umplute cu o culoare închisă. Ceara se va îndepărta de pe țesătură cu fierul de călcat, prin mai multe ziare vechi, suprapuse. La joncțiunea suprafeței de culoare și a petelor albe, se formează o textură asemănătoare unor fisuri.

Etapa 9.

După finalizarea lucrului, țesătura se va călca cu fierul de călcat între două coli de hârtie (ziare). Hârtiile vor absorbi tot stratul de ceară. După îndepărtarea cerii, țesătura va dobândi proprietățile sale inițiale.

Etapa 10.

Colorantul de pe țesătură se va fixa.

43. Frumușeanu, Daniela. *Arta imprimeurilor pe suport textile*. București: Editura Universității, 2007. 194 p.

3.3. Batik-tehnica liberă

Batik-tehnica liberă pe țesătură este foarte asemănătoare cu cea a acuarelei pe hârtie, implicând absența oricărui agenți de rezervă care limitează răspândirea coloranților pe țesături. Deoarece este dificil să se obțină un desen clar fără agenți de rezervă, de regulă, țesătura este acoperită cu un strat de grund special, soluții concentrate de sare, soluții și emulsii de compuși cu conținut molecular ridicat (amidon etc.).

a. Recomandări metodice pentru etapele de lucru în tehnica batik-tehnică liberă:

Etapa 1.

Țesătura întinsă pe cadru va fi umezită uniform cu apă, cu un burete.

Etapa 2.

Se va aplica colorantul cu o pensulă de dimensiuni mari pe suprafața umedă a țesăturii, în conformitate cu desenul (se va aplica de la un ton deschis spre unul închis și de la culori calde spre culori reci).

Etapa 3.

Pentru aplicarea imaginii pe suprafața țesăturii ușor umede, va fi necesară o culoare cu un ton închis, utilizând tușe mari.

Etapa 4.

¹² FRUMUȘEANU, D. *Arta imprimeurilor pe suport textile*. București: Editura Universității, 2007, p.143.

Prelucrarea detaliilor imaginii se va efectua pe țesătura uscată, cu utilizarea unor tușe mici.

Etapa 5.

Efecte suplimentare vor fi create cu picături de vopsea, care pot fi suflate prin pai (pentru un cocktail).

Etapa 6.

Se va fixa colorantul de pe țesătură.

Sanja Vijatov, Batik, tehnică liberă, mătase, 30 x 150, 2018

Sanja Vijatov, Batik, tehnică liberă, mătase, 30 x 150, 2018

Subiecte de problematizare:

- Evoluția batikului.
- Tehnici în batik.
- Coloranții utilizați în tehnica batik.
- Batikul rece.
- Batikul fierbinte.
- Fixarea coloranților.

Teme-sarcini pentru lucrul practic și lucrul individual:

Tema1. Tehnica batikului rece: *Fular cu motive vegetale*

Scopul:

- să descrie procesul tehnologic;
- să analizeze capacitățile de racordare a intenției compoziționale la posibilitatea materialelor textile și a limitelor impuse de tehnica batikului rece;
- să cunoască posibilitățile procesului tehnologic modern și clasic;
- să aplice tehnica batikului rece în mod creativ.

Sarcina

1. Se va crea compoziția fularului cu motive vegetale. Compoziția va corespunde dimensiunilor bucății de țesătură. Conturul imaginii grafice de pe coala de hârtie trebuie să fie ușor vizibil, pentru a fi transferat cu ușurință pe țesătura fixată pe cadru.

2. Țesătura se va întinde pe cadru atent și uniform, pentru a se evita deteriorarea și distorsionarea ei.

3. Transferarea imaginii pe țesătură de pe coala de hârtie cu imaginea grafică pregătită se va efectua fixând coala de hârtie de țesătura fixată cu ajutorul acelor de siguranță sau cu ajutorul lipiciului de ramă, sașiului, astfel încât să fie vizibilă compoziția.

4. Transferarea imaginii grafice pe țesătura fixată se va efectua folosind tubul de sticlă pentru soluția de rezervă. Se recomandă să nu fie introdusă în tubul de sticlă prea multă soluție de rezervă, din motiv că acesta poate avea un flux prea repede și poate lăsa în timpul trasării picături nedorite. Contururile imaginii grafice necesită a fi trasate atent, fără a le rupe în mod diferit.

5. După rezervarea imaginii grafice, țesătura se va picta. Se va verifica, pentru început, imaginea rezervată pe țesătură cu ajutorul unei pensule înmuiate în apă curată – în cazul în care prezintă scurgeri, se va corecta linia trasată. Pictatul pe țesătură va începe cu cele mai deschise zone, deplasându-se treptat spre tonuri mai închise. Colorantul se va aplica până

aproape de conturul imaginii trasate. Nu se vor amesteca în același element din imaginea grafică mai mult de trei culori.

6. Finalizând lucrarea în *tehnica batikului rece Fular cu motive vegetale*, se vor fixa coloranții cu ajutorul fierului de călcat, în cazul coloranților pe bază de rășină, sau cu ajutorul aburilor, în cazul culorilor pe baza coloranților de anilină.

Cerințe:

- echilibrarea cromatică în compoziție;
- acuratețea trasării soluției de rezervă pe țesătură, care, prin urmare, nu trebuie să conțină urme de trasări multiple pe același loc.

Tema 2. Tehnica batikului fierbinte: *Fular cu motive zoomorfe*

Scopul:

- să descrie procesul tehnologic;
- să analizeze capacitățile de racordare a intenției compoziționale la posibilitatea materialelor textile și a limitelor impuse de tehnica batikului fierbinte;
- să cunoască posibilitățile procesului tehnologic modern și clasic;
- să aplice tehnica batikului fierbinte în mod creativ.

Sarcina

1. Se va crea compoziția fularului cu motive zoomorfe. Compoziția va corespunde dimensiunilor bucății de țesătură. Conturul imaginii grafice de pe coala de hârtie trebuie să fie ușor vizibil, pentru a fi transferat cu ușurință pe țesătura fixată pe cadru.

2. Țesătura se va întinde pe cadru atent și uniform, pentru a se evita deteriorarea și distorsionarea ei.

3. Transferarea imaginii pe țesătură de pe coala de hârtie cu imaginea grafică pregătită se va efectua fixând cu ajutorul acelor de siguranță coala de hârtie de țesătura fixată sau cu ajutorul lipiciului de ramă, sașiului, astfel încât compoziția să fie vizibilă.

4. Transferarea imaginii pe țesătura fixată se va efectua folosind instrumentele pentru soluția de rezervă aplicată în tehnica batikului fierbinte. Se recomandă ca instrumentele să fie fierbinți, aplicând ceara fierbinte pe țesătură conform desenului de pe hârtia de calc.

5. După rezervarea imaginii cu ceară, țesătura se va picta. Rezervarea desenului cu ceară pe țesătură va începe cu cele mai deschise zone, deplasându-se treptat spre tonuri mai închise. Nu se vor amesteca în același element din imaginea grafică mai mult de trei culori.

6. Finalizând lucrarea în *tehnica batikului fierbinte Fular cu motive zoomorfe*, se va îndepărta ceara de pe țesătură cu ajutorul fierului de călcat,

până când țesătura va dobândi proprietățile sale inițiale. Se vor fixa coloranții cu ajutorul fierului de călcat, în cazul coloranților pe bază de rășină, sau cu ajutorul aburilor, în cazul culorilor pe baza coloranților de anilină.

Cerințe:

- echilibrarea cromatică în compoziție;
- acuratețea trasării soluției de rezervă pe țesătură.

Tema3. Batik-tehnica liberă: Basma Anotimpuri

Scopul:

- să descrie procesul tehnologic;
- să analizeze capacitățile de racordare a intenției compoziționale la posibilitatea materialelor textile și a limitelor impuse de tehnica batikului-tehnică liberă;
- să cunoască posibilitățile procesului tehnologic modern și clasic;
- să aplice batikul-tehnica liberă în mod creativ.

Sarcina: Se va executa batikul-tehnica liberă pe țesătură implicând absența oricăror agenți de rezervă care limitează răspândirea coloranților pe țesături. Țesătura va fi acoperită cu o soluție concentrată de sare.

Cerințe:

- echilibrarea cromatică în compoziție;
- acuratețea îndeplinirii batikului.

Concluzie

Suportul de curs este conceput ca un instrument de lucru pentru pregătirea și desfășurarea orelor la unitatea de curs din cadrul planului de învățământ artistic *Tehnici Textile* la specialitatea Tapiserie. Viitorul artist plastic va fi tentat să-și reprezinte ideile prin interferența stilurilor și metodelor aplicate în cadrul tehnicii batikului, care oferă o extraordinară forță de sugestie vizuală.

La specialitatea Arte decorative aplicate (Tapiserie) instruirea are caracter evolutiv: însușirea abilităților de lucru în tehnica batik se îmbină cu dezvoltarea calităților artistice individuale.

Familiarizarea cu tehnica batikului nu se limitează doar la însușirea abilităților tehnice; este importantă formarea la studenți a limbajului artistic și imaginativ. Lucrul după propriile compoziții se îmbină cu studierea specificului limbajului decorativ, al particularităților expresive ale tehnicilor de executare.

În suportul de curs sunt oferite indicații practice care permit evitarea mai multor greșeli la executarea lucrărilor în tehnicile batikului. Capacitățile de creație ale studenților contribuie la bunăstarea țării și, în mare măsură, determină potențialul ei economic, cultural, precum și competitivitatea națiunii. Imaginile cu imprimeuri din anexă reprezintă exemple elocvente ale tehnicilor și completează organic expunerea materialului didactic.

Bibliografie selectivă

1. GOROVEI, A. *Meșteșugul vopsitului cu buruieni*. Seria B, nr 22. București: Cartea Românească, 1943.
2. PROCOP, N. *Condițiile apariției batik-ului în Basarabia*. În: *Limba Română*, Chișinău: 2009, nr. 11-12 (173-174), p. 183-186.
3. PROCOP, N. *Originile și tehnologia batik-ului*. În: *Arta*. 2009, Chișinău: AȘM, Institutul Patrimoniului Cultural Centrul Studiul Artelor, p. 93-97.
4. PROCOP, N. *Particularitățile și specificul batik-ului contemporan*. În: *Arta*. 2010, Chișinău: AȘM, Institutul Patrimoniului Cultural Centrul Studiul Artelor, p. 99-108.
5. PROCOP, N. *Tendința non-figurativului în batik-ul și tapiseria contemporană din Republica Moldova*. În: *Arta*, 2012, Chișinău: AȘM, Institutul Patrimoniului Cultural, Centrul Studiul Artelor, p. 114 – 120.
6. SAVIȚKAIA-BARAGHIN, I. *Linia – element de limbaj plastic: Suport de curs la disciplina "Bazele compoziției"*. Chișinău: Primex-Com, 2016.
7. SAVIȚKAIA-BARAGHIN, I. *Stilizare: Suport de curs la disciplina "Bazele compoziției"*. Chișinău: Primex-Com, 2016.
8. SAVIȚKAIA-BARAGHIN, I. *Stilizarea naturii statice: Suport de curs la disciplina "Bazele compoziției"*. Chișinău: Primex-Com, 2016.
9. SAVIȚKAIA-BARAGHIN, I. *Tiparul înalt: Suport de curs la disciplina "Lucrul în material"*. Chișinău: Primex-Com, 2016.
10. SAVIȚKAIA-BARAGHIN, I. *Natura statică în tehnica acuarelei: Suport metodic la disciplina "Pictura"*. Chișinău: Primex-Com, 2016.
11. SAVIȚKAIA-BARAGHIN, I. *Peisajul in plein-air: Suport metodic la disciplina "Practica de inițiere"*. Chișinău: Primex-Com, 2016.
12. SAVIȚKAIA-BARAGHIN, I. *Elemente ale limbajului plastic: linia , punctul, pata: Suport metodic la disciplina "Bazele compoziției"*. Chișinău: Primex-Com, 2016.

13. SAVIȚKAIA-BARAGHIN, I. *Organizarea câmpului compozițional: Suport metodic la disciplina “Bazele compoziției”*. Chișinău: Primex-Com, 2016.
14. SAVIȚKAIA-BARAGHIN, I. *Simetria și asimetria Suport metodic la disciplina “Bazele compoziției”*. Chișinău: Primex-Com, 2017.
15. SAVIȚKAIA-BARAGHIN, I. *Arta gravurii în epoca modernă din Basarabia anilor 1900-1940: Suport metodic la disciplina “Cultura tradițiilor în Moldova”*. Chișinău: Primex-Com, 2017.
16. SAVIȚKAIA-BARAGHIN, I. *Arta gravurii din perioada postbelică. Anii 1945-2000: Suport metodic la disciplina “Cultura tradițiilor în Moldova”*. Chișinău: Primex-Com, 2017.
17. АРМАНД, Т. *Орнаментация ткани: руководство по росписи ткани*. Москва: Academia, 1931.
18. АЛЛАХВЕРДОВАБ Е. *Батик. Глина. Дерево. Домашнее рукоделие*. Москва: ООО «Издательство Астрель», 2004.
19. АХМЕТШИН, Н. *Тайны Шелкового пути. Записки историка и путешественника*. Москва: Вече, 2002.
20. БАРАДУЛИНА, В., ТАНКУС, О. В. *Основы Художественного Ремесла (Часть I)*. Москва: Просвещение, 1986.
21. ГИЛЬМАН, Р. *Художественная роспись тканей*. Москва: Владос, 2004.
22. ДВОРКИНА, И. *Батик (горячий, холодный, узелковый)*. Москва: Радуга, 2000.
23. ДАВЫДОВ, С. *Батик (Техника. Приёмы. Изделия)*. Москва: АСТ-ПРЕСС-КНИГА, 2005.
24. ЗАЙЦЕВА, О. *Батик*. Санкт-Петербург: АСТ, 2008.
25. ИЕРУСАЛИМСКАЯ, А. *Кавказ на шелковом пути*. Санкт-Петербург: Издательство Государственного Эрмитажа, 1992.
26. КАБАНОВА, О. *Путешествие в технику горячего батика*. În: Декоративное искусство СССР, 1987, 1/350.

- 27.КАРКАДИМ, Е. *Традиция писанки*. Їп: Декоративное искусство СССР, 1987, 7(358).
- 28.КОЗЛОВ, В. *Основы художественного оформления текстильных изделий*. Москва: Легкая и пищевая промышленность, 1981.
- 29.МАТЬЕ, М., ЛЯПУНОВА, К. *Художественные ткани коптского Египта*. Москва: Искусство, 1951.
- 30.МАХМУТОВА, Х. *Предметы интерьера в технике батик и аппликация*. Москва: Эксмо, 2006.
- 31.МИГУЛИНА, Т. *Обжигающий батик*. Їп: Экономическое обозрение. Кишинев: 2003.
- 32.НИКИТИН, М. *Художественное оформление тканей*. Москва: Легкая индустрия, 1971.
- 33.ПЕРЕЛЁШИНА, И. *Батик. От основ к импровизации*. Санкт-Петербург: Паритет, 2007
- 34.РОБИНСОН, Р. *Искусство батика. (Техники и образцы)*. Москва: Ниола-Пресс, 2007.
- 35.СИНЕГЛАЗОВА, М. *Батик*. Москва: Дом МСП, 2004.
- 36.СИНЕГЛАЗОВА, М. *Распишем ткань сами*. Москва: Профиздат, 2001.
- 37.СТОКУ, С. *Батик*. Москва: Ниола 21-й век, 2006.
- 38.ТЕМЕРИН, С., ТРИФОНОВА, Н., ПОМОНСКИЙ, Б. *Роспись тканей*. Москва: Всесоюзное кооперативное, 1952.
- 39.ТЕРЕШИНА, Г. *Батик своими руками*. Москва: Аст-пресс книга, 2007.
- 40.УСПЕНСКАЯ, Е. *Энциклопедия художника, Искусство батика*. Москва: Внешсигма, 1997.
- 41.ЭМ, А. *Батик*. Москва: АРТ-РОДНИК, 2005.
- 42.ЭРЛ, К. *Роспись по шелку*. Москва: Арт-родник, 2005.
- 43.DOELLAN, H. S. *Batik: The Impact of Time and Environment*, Solo: Danar Hadi, 2003

- 44.ELLIOT, I. McC. *Batik: fabled cloth of Java*. New York: Clarkson N. Potter Inc, 1984
- 45.FRASER-LU, S. *Indonesian batik: processes, patterns, and places*. Singapore: Oxford University Press, 1986
- 46.TIRTA, I., STEEN, G., URSO, D., ALISJAHBANA, M. *Batik: a play of lights and shades, Volume 1*, Indonesia: Gaya Favorit, 1996.